

PALAIFATOS: *O neuvěřitelných příbězích*

Z gréčtiny preložila Irena Radová. Praha: KLP 2005, 72 s.

Preklad zbierky racionalistických výkladov mýtov od peripatetického filozofa a Aristotelovho žiaka Palaifata (4. str. pred Kr.) ma zaujal nielen prekvapivým filozofickým obsahom samotného textu, ale aj vhodnou formou a kompozíciou knihy, ktorú prekladateľka zvolila. Vo svojej recenzii sa preto pokúsím zhodnotiť tieto dva aspekty publikácie. Než sa pustím do hodnotenia, dovoľte mi vysloviť jednu závistlivú poznámočku týkajúcu sa práce českých kolegov – prekladateľov antickej literatúry. Ako klasický filológ a prekladateľ musím pri čítaní Radovej prekladu ticho závidieť českým kolegom plnú akceptáciu ich vedeckej prekladateľskej práce zo strany grantových agentúr. Vydanie prekladu Palaifata bolo totiž financované Grantovou agentúrou Českej republiky v rámci projektu GA ČR reg. č. 405/05/P134.

Palaifatos je jedným z viacerých gréckych mysliteľov, ktorí podľa slov Ireny Radovej z *Úvodu* knihy (s. IX) podnikali „záchranné akcie“ na podporu bájneho sveta. Dôvodom vystúpenia pomerne veľkého množstva antických autorov, ktorí v rôznej podobe obhajovali mytológiu ako jeden zo spôsobov reflexie sveta a človeka v ňom, treba hľadať v prevažujúcom tradicionalistickom spôsobe myslenia antického človeka. V očiach antiky má oveľa väčšiu cenu zotrvanie v pevne vytýčených „klasických“ líniiach formy a obsahu toho-ktorého umeleckého, ideového či filozofického smeru než novátorstvo či inovácia. Preto nás neprekvapuje, že obhajcov či, presnejšie, svojských interpretátorov, mýtov nachádzame dokonca v radoch stoikov. Títo filozofi sa napríklad rôznymi „ľudovými“ etymológiami snažili dokázať, že názvy ich základných živlov sú skryté už v názvoch gréckych olympských božstiev.¹ Iná skupina mysliteľov vykladala mýty alegoricky, pričom za jednotlivými rozprávami „hľadali obrazy buď večne sa opakujúcich fyzikálnych, alebo stále platných etických procesov“ (s. X). Osobitný prístup predstavuje zasa Euhemeros z Messény (4. – 3. str. pred Kr.), ktorého meno je základom religionistickej metódy nazvanej euhemerizmus. Tento prístup spočíva v presvedčení, že bohov si vytvorili ľudia zbožštením (apoteózou) dávnych predkov, ktorí sa počas svojho života niečim preslávili.

Do tohto kontextu celej plejády antických interpretátorov a reinterpetátorov mýtov dobre zapadá Palaifatos, ktorý vo svojom útľom spise, príznačne nazvanom *O neuveriteľnom* (*Περὶ ἀπίστων*), podáva racionálny a prirodzený výklad toho, čo sa na prvý pohľad zdá každému nepravdepodobné, či priam neuveriteľné (*τὰ ἀπίστα, τὰ παράδοξα*). Spis obsahuje 52 stručných výkladov jednotlivých vybraných mytologických „epizód“. Ich racionalistický výklad spravidla spočíva v identifikovaní jedného zo štyroch druhov dezinterpretácií. Prekladateľka vo svojom *Úvode* tieto nepochopenia špecifikuje prívlastkami onomastické, etymologické, metaforické a logické (s. XIII).² Za všetky priblížme aspoň dva typy. Prípadom onomastického nepochopenia môže byť situácia, keď si rozprá-

¹ Príkladom je Héra, bohyňa zodpovedná okrem iného aj za meteorologické fenomény, ktorej meno *Ἥρα* podľa stoikov etymologicky súvisí so živlom vzduchom (*ἀήρ*) (SVF II 1021).

² Podrobnejší výklad niektorých Palaifatových racionalistických exegéz nájdeme v prekladateľkinej vedeckej štúdií: Radová, I.: Racionalistický výklad mýtů. In: *Vademecum Graeco-Latinum Brumense*. Brno: Masarykova univerzita 2006, s. 49 – 55.

vač mýtu zamenil človeka, ktorý mal zvieracie meno, za samotné zviera: býk tak mohol uniesť dievča, lebo v skutočnosti ho uniesol človek menom Býk. Logické nepochopenie zasa spravidla vyplýva z prílišnej ľudskej dôverčivosti, napr. ľudia uverili tomu, že sa lovci premenili na levov, ak do jaskyne vošli ľudia, no vyšli z nej len levy.

Určitú komplikáciu pri čítaní Palaifatových výkladov predstavuje pre dnešného čitateľa skutonosť, že na rozdiel od antického človeka grécke mýty, o ktorých hovorí autor, pozná súčasník len povrchne, niektoré z nich dokonca nepozná vôbec. Je prirodzené, že takýto druh „negramotnosti“ čitateľa 21. storočia Palaifatos nemohol predpokladať a že svoj výklad adresuje človeku dobre oboznámenému s problematikou antického bájoslovia. V tomto bode svojej recenzie sa konečne dostávam k skvelej kompozícii Radovej prekladu, presnejšie prekladovej publikácie, ktorá vážny problém neoboznámenosti súčasného čitateľa rieši naozaj originálnym spôsobom. Namiesto neprehľadných a mnohopočetných podčiarových poznámok, vysvetlíviek a komentárov, ktoré by text prekladu zbytočne zaťažovali a čitateľa neúnosne rušili, sa rozhodla umiestniť za samotný prekladom osobitnú kapitolu s názvom *Ako asi poznali báje Palaifatovi súčasníci?*. Stručnou, ale inštruktívnou formou tu podáva „kanonické“ výklady skoro všetkých mýtov, ktorými sa zaoberá Palaifatos. Výklad je dostatočne presný, aby ho čitateľ pochopil, ale i dostatočne stručný, aby čitateľa neodradil. Navyše, „štandardné“ výklady mýtov sú tu usporiadané v takom istom poradí, v akom ich preberá Palaifatos v prechádzajúcej časti, čo čitateľa nezaťažuje zbytočným listovaním, v horšom prípade hľadaním v mennom registri. Ale ani ten v knihe nechýba. Ak pociťuje čitateľ potrebu nájsť si stranu, na ktorej sa hovorí o jeho (jej) obľúbenom gréckom bohovi či héroovi, môže tak veľmi ľahko urobiť v mennom registri na konci knihy za *Bibliografiou*. Súpis použitej a relevantnej literatúry v jednotlivých častiach uvádza kritické edície Palaifatovho diela a jeho preklady do moderných jazykov, ďalšie súvisiace grécke a latinské pramene s prekladmi, sekundárnu literatúru a súpis encyklopedických príručiek a slovníkov. Zaslúžený čitateľ tak dostáva veľmi dôležitú a relatívne komplexnú bibliografickú informáciu, ktorá ho môže inšpirovať k ďalšiemu bádaniu v oblasti.

Preklad Palaifatovho diela *O neuvěřitelných příbězích* od Ireny Radovej dosahuje štandardnú úroveň, aká sa dnes vo svete od takéhoto typu vedeckej publikácie vyžaduje. Nie je totiž len prekladom, ale aj vedeckým a odborným dielom, ktoré nás v dostatočnej miere oboznamuje s autorom, žánrom a s myšlienkovou-filozofickým smerom, do ktorého patrí. Antické preklady si po každej stránke vyžadujú väčšie bádateľské nasadenie než preklady z jazykov moderných. Je dobré, ak dokáže vedecká komunita i celá kultúrna verejnosť tento fakt oceniť...

Andrej Kalaš

Mgr. Andrej Kalaš, PhD.
Katedra filozofie a dejín filozofie FiF UK
Gondova 2
818 01 Bratislava 1
SR